

HALOTT VAJDASÁGI AKAT OLVASVA

FENYVESI OTTÓ

*Milkó Izidor (1855–1932)
fenékig keserű*

*

Csapó. Kamera indul:
Egy nagy, terebélyes gesztenyefa.
Alattunk a Holdfénysonáta szítál.
Egy vak színész halkan mormol valamit.
Nincs hangkártya, nincs elég fény.
Nincs keservesebb öröm.
Nincs keservesebb,
mint látni a hajdani nagy fát,
Milkó Izidor bő lombú, hatalmas gesztenyéjét
Szabadkán, mely alatt megszületett az első
jugoszláviai magyar gondolat.
Az első gombóc, az első gölődin.
Nincs keservesebb,
mint a témánál maradni.
Maradni vagy menni.
Lenni itt-ott, mindenütt és sehol.
Nincs keservesebb öröm,
mint látni azt a hajdani fát,
alatta Milkó Izidort,

az első magyar causeurt,
kinek Baedeker volt az álneve.

*

A jó öreg gesztenye.
Egyszer Mikszáth is megjelent ottan,
és virzsíniával a fogai közt adomázott.
Hiador és Ábrányi együtt szidta
az akadémiát és Gyulai Pált.
Vajda János pedig magával akarta
vinni Pestre, az Aranykéz utcába.
A híres öreg gesztenyét.
De aztán hirtelen elfogyott a kedve,
a türelme, és inkább kiszáradt.
Ki tudja, hogyan végezte?
Bútor lett belőle, torony vagy tűzifa?
Füstbe ment gesztenye.
Szegény szagú valóság,
egy alkony és egy hosszú,
hosszú pipaszár.

*

Most jövök a falvédőről.
Most vagy haza. Egy hét Berlin.
Öt nap Párizs, kilenc Róma.
Hiú ábrándok hajdanvolt szőkéről,
barnákról, akik tovatűntek az élet
ragyás országútján, s lettek feleség
tokás, izzadó tenyerű férjek oldalán.
Mind-mind elfeledtek azok minket,
mind a barnák, a szőkék.
Mind kurvára elfeledtek.

*

Ezerkilencszázhusz.
A majom éve.
Egy gombóc eper, kettő csokoládé.
Azt mondta volt Petőfi:
Sokan megesküvék akkor,
hogy a magyart kiirtják.

*

Rewind. Vissza, vissza.
Pergetni visszafelé.
Felvétel indul, másolat készül:
Dóri bácsi Palics felé tekint,
hogy jön-e már a villamos.
Maga elé sercint egy dohánymorzsát,
majd meglátogat egy özvegyet,
akinek egerek vannak a hajában.
Ajándékba virágot visz.
Gesztenyepürével és diólikőrrel
kínálja a cselédlány.
Spekuláné estefelé egy hatalmas
dán doggal lép a szobába.
Hőkölni hátra, az időt tekerni vissza.
Aki nem hiszi, járjon utána.

*

Oda-vissza. Ugrálni előre-hátra.
Betérni az Aranykéz utcába.
Dőlni jobbra-balra. Párkánynak, falnak.
Szembejön egy Cholnoky, a Viktor.
Az időt közben őrülden kaszabolni.
Ne tudjon rajtunk fogást találni,
ne tudjon megállni.
Vendelin majd behozza a madarat.

Szindbád tétován lákmározik.
A sarokban Trivulzió löki a szöveget.
Kacsacomb, libamáj,
fekete és piros kaviár.
Boldogan halad az anyag a belek alagútjain,
buzgón fakad a salak a vesék forró kútjain.
Színek és évek. Boldog idők
az irodalom és a publicisztika határán.

*

Írásbeli, szóbeli.
Továbbírandó maradék, felhőhulladék.
Mezsgye, periféria.
Máshova tenni a hangsúlyt.
Máshova a habot a tortán.
Már menekülnek a vajdák.
Csináljuk még a hármast figurát!

*

Dóri bácsit
Kosztolányi is kedvelte, aki
– mint feleségének visszaemlékezéseiből
tudjuk – arról ábrándozott, hogy
fegyveresen vesz részt szülővárosának,
Szabadkának a felszabadításában.

*

Valamit suttognak a fák.
A jó öreg gesztenyék.
Elég volt!
Fenékig keserű.
Zuhan a test,
rántja magával az abroszt.

Vajon meddig lesz
kedvünk és türelmünk?

Milkó Izidor (1855–1932). Szabadkán született író, publicista. Családja anyagi helyzetének köszönhetően egész életét az irodalomnak szentelhette. Budapesti és helyi újságokba írt tárcákat, útirajzokat és novellákat Baedeker név alatt.

Ambrus Balázs (1887–1941)
vers a vénába

*

Pulmo sine morbo.
Csatára fel, doktor úr!
Támad a kór!
Májat, szívet, tüdőt.
Gyomrot, vesét, gerincet.
Hadat üzent a világ,
összezavarodtak a népek.
A birkákból tej és vér csordogál.
Les contes barbares.
Trombita harsog, dob pereg.
Emelkedik a vérnyomás, a cukorszint.
Csatára fel, doktor úr!
Írány Mačva, Kolubara!
Hadak vonulnak, ágyú mennydörög
hosszú mondatokban.
A folyón túl csípős, savanyú illatok,
kövér böglyök lakmároznak
a kifordult beleken.

*

Nincs.
Nincs keservesebb öröm,
mint viszontlátni a régi templomot,
a kedves, barna öreg házakat.
Az égbe nyúló, reszketeg nyárfákat.

Nincs keservesebb öröm,
mint amikor búzt áraszt főnév és igenév.

*

Nincs párhuzam. Nincs öröm.
Nincs Monarchia. Nincs Mátészalka.
Lelkünkben rőzsedalok égnek,
üres lokomotívok vesztegelnek.

Ambrus Balázs (1887–1941). Mátészalkán született költő. Polgári neve Hermann Károly. Budapesten szerzett orvosi diplomát, majd a bécsi, berlini és párizsi klinikákon képezte tovább magát. Szabadkán 1914-ben telepszik le. Városi tisztifőorvos.

*Radó Imre (1885–1944)
az akarat szárnyán*

*

Hová lett az étel mellől a fröccs?
Hová a jókedv, a kötődés,
az összetartás, a vigéc-adomák?
Szemek révülnek a múltba.
Az ügynökök percenteket emlegetnek.
S várják a szerencsét egy vaksötét
halálraítélt országban.
Valahol, ó, hol? Messze még a virradat,
messze a halál, messze van
a Panama-csatorna és Blaise Cendrars.
Ezerkilencszázhuszonhárom.
Csepelen az első magyar rádió már nyekergett.
Majd Lenin is meghalt.
Sőt Párizsban olimpia. Szólt a Kék rapszódia.
Pánik volt a tőzsdén, sztampedó.
A részvények ára zuhant.
Szálltak a bankók, a ropogós milliók.

Tiltott volt a szesz a Chicagóban.
Órület volt az élet, tiszta horror,
mindig péntek, tizenharmadika.
Az iskolából valaki mindig hiányzott.
Valami mindig elfogyott.
Eltűnt az étel mellől a fröccs, a jó étvágy.

*

A roppant óceánon keresztül
Lindberghgel szállt a gépmadár.
Ezrek tántorogtak az új világ felé.
Kihunytak Fiume és Gibraltár fényei.
Az ott a szabadság szobra,
az meg Ellis Island. A vesztegzár.
Az meg Brazília,
a nagyon is szerethető melankólia.
Rio de Janeiro, Belo Horizonte.
Homokos a part, atlanti az óceán,
s látni a végtelent.
Szambával nyugszik a nap.

Ez meg itt Micsurin paradicsoma.
Csíkos és savanyú.
Mögöttünk Drea és Peçelló.
Előttünk Brazi és Gunaras.
Arra rozsdamarta a pusza.
Kicsit távolabb már érkeznek Njégoš ivadékai.
A bőrig ázott rácok és crnagoracok.
Még messze a vihar. Még alszik a tél.
De a fonál már legombolyodott.

*

Most is lehet üzletet csinálni,
csak művészet köll hozzá.

Kropp Lipót boldogan, kövéren mosolyog.
Előtte serpenyős rostélyos, hozzá két pohár sör,
utána palacsinta, hozzá egy spriccer.
Végül zombori túró deci vörösborral.
Gyomrától nem von meg semmit.
Nem ferblizett, nem pezsgőzött,
megelégedett a feleségével.
Együtt a pénze.
Holtra elevent nem teszünk – mondotta vala.
Kézpénzért vesz petróleumot,
pezsgőt, sót, festéket,
s kövéren, boldogan mosolyog maga elé.

Már a muzsikaszó ára is lement.
Bezzeg egykoron ezreket, tízezreket
mulattak el a többiek. Ő nem.
Neki most húzzák a cigányok.
Egy egész éjszakán át
hetven dinárért és egy liter borért.
Kropp Lipót kövéren, boldogan mosolyog,
vevőket vár, az ajtót lesi,
hátha betéved egy vidám, mulatós társaság,
akiknek eladhatná a zenekart.

*

Búcsú a tegnaptól.
Lobog a tűz, pattog a kukorica.
Ady képe a falon.
A Szenteleky utáni Kalangya.
Búcsú a szavaktól.
Halálos csend.
Gót betűk.
Németország.

*

Achtung! Achtung!
Isten áldja magukat!
Hol itt a logika, hol az igazság?
Vége a világnak. Vége a gondolatjelnek.
Vége a nappalok által kergetett éjeknek.
Zsúfolásig telt az emlékek háza.
Indul a leólmozott pokolvonat.
Indulnak a deportáltak.
Topolyáról a halálgyárba.

Achtung! Achtung!
Isten áldja magukat!

Radó Imre (1885–1944). Pécelen született próza- és drámaíró. Banki tisztviselő. Szabadkán él 1909-től, a helyi zsidó szeretetház titkára, a Bács megyei Napló munkatársa. Szenteleky Kornél halála után a Kalangyát szerkesztette. Koncentrációs táborban tűnt el.